УДК 342.95 «36»

С. А. Трофімов,
канд. юрид. наук
Кримський юридичний інститут Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ МЕХАНІЗМІВ ВИЗНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРОРИСТИЧНОЮ І ПРИТЯГНЕННЯ ЇЇ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У світовій практиці для визнання організації терористичною використовуються переважно 2 його механізми – політичний і судовий. Політичний передбачає активну участь у такій процедурі відповідних органів державної влади. Як правило, це провідні політичні партії, уряд, парламент, глава держави та ін. У судовому механізмі провідну роль у визнанні організації терористичною відіграє суд. Політичний механізм є характерним, зокрема, для США, Великобританії, Канади. Судовий активно застосовується на пострадянському просторі й у більшості соціалістичних країн, зокрема, в Російській Федерації, Республіках Казахстан і Білорусь.

На існуванні окремих аспектів визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності наголошували у своїх наукових працях С. У. Дікаєв, Д. Д. Магомедов, В. М. Цуканов, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін. Проте процедурні питання цієї проблематики в Україні фактично не досліджувалися.

У рамках даної публікації пропонується законодавчо внормувати в Україні механізми визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності, вирішується, в рамках якого процесуального законодавства має розглядатися судом справа, що стосується зазначених питань.

Як вбачається, з огляду на ментальні, культурні та інші ознаки українського суспільства саме судовий механізм в більшому ступені є характерним для вітчизняної правової практики. В Україні процедура визнання організації терористичною знаходиться на стадії розвитку, проблемними залишаються питання щодо суб'єктів ініціювання такого механізму, судової інстанції й судового процесу, який застосовуватиметься в цьому випадку. Вітчизняний законодавець фактично обмежився прийняттям лише однієї статті, в рамках якої законодавець пропонує вирішувати справи щодо визнання організації терористичною і притягнення її до

відповідальності, та й вона має більше матеріальний аніж процедурний характер. Ідеться про ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., № 638-IV [2; 2003. – №16. – Ст. 697]. Згідно з положеннями указаної статті організація, відповідальна за вчинення терористичного акту, яка за рішенням суду визнана терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується. У разі визнання судом України (в тому числі відповідно до її міжнародно-правових зобов'язань) діяльності організації (її відділення, філії, представництва), зареєстрованої за межами України, терористичною, її діяльність на території України забороняється, її українське відділення (філія, представництво) на підставі рішення суду ліквідується, а належне відділенню майно і майно організації, яке знаходиться на території України, конфіскуються. Заява про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність подається до суду відповідно Генеральним прокурором України, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва й Севастополя у встановленому законом порядку.

Наголосимо на тому, що встановленого законом порядку притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність як такого не існує. Базовою проблемою розроблення названого механізму залишається ситуація з вирішенням питання, в рамках якого процесуального законодавства відбуватиметься це визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності. Розглянемо означену проблему детальніше.

Згідно з указаними вище положеннями ст. 24 розглядуваного Закону визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності відбувається за рішенням суду. Якщо звернутися до теоретичних засад науки організації судових і правоохоронних органах, можна зробити висновок про існування 5-ти форм реалізації судової влади: це конституційне, цивільне, господарське, адміністративне і кримінальне судочинство [1, с. 43]. Кожне з них має властиву лише йому специфіку, що дозволяє вирізнити його серед інших і вирішити, в рамках якого саме судочинства слід розглядати ту чи іншу справу.

Гіпотетично, але на перший погляд справа про визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності з огляду на суб'єктний склад і предмет спору може бути розглянута в межах господарського, цивільного або адміністративного судочинства, оскільки в рамках: (а) конституційного судочинства розглядаються конституційно-правові питання; (б) кримі-

нального - розглядаються й вирішуються справи про злочини. Але ж юридичні особи за кримінально-правової доктрини не можуть бути суб'єктами злочину.

Згідно зі ст. 2 Господарського процесуального кодексу України від 6 листопада 1991 р., № 1798-XII [1] господарський суд може порушувати справи за позовними заявами прокурорів та їх заступників, які звертаються до цього суду в інтересах держави. У цій заяві позивач самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, об´рунтовує необхідність їх захисту і вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах. Більше того, за положеннями ст. 59 чинного Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р., № 436-IV [2; 2003. – № 11. – Ст. 462] у випадках, передбачених законом, допускається припинення діяльності суб'єктів господарювання за рішенням суду.

Якщо звернутися до ст. 12 Господарського процесуального кодексу України, можна констатувати, що господарським судам підвідомчі справи: (1) у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні й виконанні господарських договорів; (2) про банкрутство; (3) за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції; (4) що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі тим, який вибув, а також відносин між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням і припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів; (5) у спорах щодо встановлення прав на цінні папери; (6) у спорах, що виникають із земельних відносин, у яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих відносин, що стосуються компетенції адміністративних судів.

Ураховуючи наведене, можемо стверджувати про неможливість розгляду господарськими судами справ про визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності у вигляді припинення діяльності й конфіскації майна.

Завданням адміністративного судочинства, відповідно до ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р., № 2747-IV [2; 2005. – № 32. – Ст. 1918] є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх по-

садовців і службовців, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі при виконанні делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого і своєчасного розгляду адміністративних справ. У рамках провадження по справах про адміністративні правопорушення вирішення справи про визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності у вигляді припинення діяльності й конфіскації майна теж вбачається неможливим.

За ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р., № 1618-IV [2; 2004. – № 16. – Ст. 1088] завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Стаття 30 цього Кодексу свідчить, що сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач, якими можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава. Юридичних осіб представляють їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законом, їх статутом чи положенням, або ж їх представники, а державу – відповідні органи державної влади в межах їх компетенції через свого представника.

У ст. 45 названого Кодексу говориться, що у встановлених законом випадках Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і брати участь у цих справах.

Окрім цього, матеріальною нормою щодо можливості застосування такої форми стягнення, як конфіскація, в цивільному законодавстві є ст. 354 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р., № 435-IV [2; 2003. – № 11. – Ст. 461]. За її положеннями до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно (конфіскація) за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, установлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно, а обсяг останнього і порядок цього процесу встановлюються законом.

Із цього випливає, що справа про визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності у вигляді припинення її діяльності й конфіскації майна в сучасних законодавчих реаліях може бути предметом

розгляду лише в межах цивільно-процесуальних норм.

У зв'язку із цим вбачається достатньо аргументованою пропозиція щодо коригування ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» і Цивільного процесуального кодексу України стосовно створення чіткої матеріальної і процесуальної бази для визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності у вигляді припинення її діяльності й конфіскації майна. Отже, рекомендується ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» викласти в наступній редакції:

Відповідальність організації за терористичну діяльність

1. Організація, відповідальна за терористичну діяльність, визнається в судовому порядку терористичною й підлягає ліквідації. Організація визнається терористичною й підлягає ліквідації також у випадку, якщо терористичну діяльність здійснює особа, яка контролює реалізацію організацією її прав та обов'язків.

2. Заява про визнання організації терористичною і про притягнення її до відповідальності за терористичну діяльність подається до Верховного Суду України Генеральним прокурором України.

3. Майно організації, яка була визнана терористичною, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, підлягає конфіскації і зверненню в дохід держави в порядку, встановленому законом. Рішення про конфіскацію майна і його звернення в дохід держави виноситься судом одночасно з рішенням про ліквідацію організації.

4. Рішення суду про ліквідацію організації поширюється на регіональні та інші структурні підрозділи організації.

5. У разі визнання Верховним Судом України (в тому числі відповідно до міжнародно-правових зобов'язань України) діяльності організації (її відділення, філії, представництва), зареєстрованої за межами України, терористичною, її діяльність на території України забороняється, її українське відділення (філія, представництво) на підставі рішення Верховного Суду України ліквідується, а належне відділенню майно і майно організації, яке знаходиться на території України, конфіскуються».

На нашу думку, участь Генерального прокурора України й Верховного Суду України в розглядуваному процесі дозволить запобігти можливим зловживанням з боку різних структур та їх посадових осіб, які мають інструменти впливу на суди й прокуратури нижчої ланки. З огляду на це в максимальному ступені будуть забезпечені права й інтереси окремих юридичних осіб.

Вважаємо, що існує потреба й у внесенні доповнень до Цивільного процесуального кодексу України. Пропонується внести до Кодексу відповідну главу, що регулюватиме провадження у справах про визнання організації терористичною. Безумовно, такі зміни належить обговорювати фахівцями у сфері цивільно-процесуального права, але, на наше переконання, вони так чи інакше мають містити нижченаведені базові положення.

1. *Подання заяви*. Заява про визнання організації терористичною подається Генеральним прокурором України до Верховного Суду України.

2. *Зміст заяви*. У заяві повинні бути викладені обставини, що підтверджують факт здійснення організацією на території України й (або) іншої держави діяльності, яка може бути визнана терористичною. Матеріали, що містяться в такій заяві Генерального прокурора України можуть також містити фактичні дані, отримані від компетентних органів зарубіжних держав, у тому числі й судові рішення судів міжнародних чи національних відповідних держав.

3. *Рішення суду* по заяві. Рішення Верховного Суду України служить підставою для включення відомостей про організацію, яка здійснює терористичну діяльність на території України й (або) іншої держави, в систему спеціального обліку державного органу, що здійснює в межах своєї компетенції статистичну діяльність у сфері правової статистики і спеціальних обліків.

Ще раз підкреслимо, що такі зміни цивільного процесуального законодавства вимагають фахового критичного аналізу й удосконалення.

Підкреслимо, що факт визнання організації терористичною й притягнення її до відповідальності у вигляді припинення діяльності й конфіскації майна тягне за собою низку інших проблемних питань, як-от: (а) порядок ліквідації майна, (б) погашення вимог кредиторів, (в) дотримання трудових і соціальних прав громадян та ін. Однак ці аспекти проблеми не входять до предмета нашого дослідження й можуть бути предметом критичного аналізу з боку науковців і практиків у цивільній, господарській, трудовій та інших правових царинах.

З нашої точки зору, найбільш вдалою буде така система визнання судом організації терористичною, за якою суд може розпочати відповідне провадження не лише у випадку, коли організація причетна до (а) планування, організації, підготовки й реалізації терористичних актів, (б) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами чи організаціями, знищення матеріальних об'єктів у теро-

ристичних цілях, (в) організації незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, як і для участі в них, (г) вербування, озброєння, підготовки й використання терористів, (д) пропаганди й поширення ідеології тероризму, (є) фінансування та іншого сприяння тероризму, а й у разі належності до організації, визнаної терористичною уповноваженими міжнародними органами.

Таким уповноваженим органом в сучасних правових умовах, вважаємо, може бути Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй. Адже відповідно до ч. 1 ст. 24 Статуту ООН для забезпечення швидких та ефективних дій цієї Організації її члени покладають на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки і погоджуються в тому, що при виконанні обов'язків, що випливають із цієї відповідальності, даний орган діє від їх імені [3]. За цих умов створюється відповідний баланс прийняття рішення суб'єктами, які представляють різні географічні частини світу, мають свої національні, культурні та інші особливості й традиції. Саме Рада Безпеки має найбільше повноважень для підтримання миру й безпеки, її рішення й рекомендації повинні сприйматися державами для обов'язкового врахування, а невиконання таких рішень і рекомендацій може супроводжуватися застосуванням певних примусових заходів.

Зважаючи на вищезазначене, віднесення до компетенції Ради Безпеки ООН питання про визнання організації терористичною і про заборону її діяльності служитиме підставою для застосування щодо такої організації всіх наявних засобів впливу. До того ж таке рішення цього органу ООН слід закріпити як обов'язкове для виконання на території всіх держав, які входять до складу ООН. Отже, визнання організації терористичною обов'язково має тягти за собою відповідні дії національних органів державної влади щодо заборони діяльності такої організації на території країн-членів ООН і щодо конфіскації її майна.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що врахування наведених пропозицій у законодавчій практиці України створить належну нормативну базу для визнання організації терористичною і притягнення її до відповідальності, що на сьогодні фактично не існує.

***Список літератури*: 1.** Організація судових та правоохоронних органів: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / *І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий* та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Х.: ТОВ "Одіссей", 2008. – 528 с. **2.** Офіційний вісник України. **3.** Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010

ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ В УКРАИНЕ МЕХАНИЗМОВ ПРИЗНАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ЕЕ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Трофимов С. А.

В статье предлагается законодательно закрепить в Украине механизм признания организации террористической и привлечения ее к ответственности. Разрешается проблема, в рамках какого процессуального законодательства должно рассматриваться судом дело, касающиеся указанных вопросов.

Ключевые слова: противодействие терроризму, террористическая деятельность, признание организации террористической, судопроизводство, антитеррористическая деятельность.

QUESTIONS OF INTRODUCTION IN UKRAINE OF MECHANISM OF CONFESSION OF ORGANIZATION OF TERRORIST AND BRINGING IN OF IT TO RESPONSIBILITY)

Trofimov S. A.

In the article it is suggested legislatively to fasten in Ukraine the mechanism of confession of organization of terrorist and bringing in of it to responsibility, and also decides within the framework of what judicial legislation must be examined a court business about confession of organization of terrorist and bringing in of it to responsibility.

Key words: counteraction terrorism, terrorist activity, confession of organization terrorist, legal proceeding, counterterrorist activity.

Надійшла до редакції 09.12.2011 р.

УДК 342.51

А. А. Стародубцев,
канд. юрид. наук,
м. Харків

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВУ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Забезпечення законності, правопорядку, захист прав і свобод громадян – одна з основних функцій Української держави, успішне здійснення якої залежить від багатьох чинників, у тому числі й від якісно нової кадрової політики, основна мета якої полягає у створенні відповідних організаційно-правових передумов для формування високопрофесійного персоналу органів, служб і підрозділів внутрішніх справ, здатного ефективно, на високому рівні вирішувати службові завдання. Не викликає запе-